
87.

Світання, ранок, косарі — все залишилося далеко позаду. Так само, як і кліть, з якої він вийшов, печера, в яку падав, — усе це було далеко, давно і якесь інакше. Нарешті він сидів під якимсь деревом і згадував. Бачив, як прийшли косарі, було їх троє, і як утікав від них у ліс. Крізь високу папороть бачив, як вони знімають коси з плечей, чув їхні голоси, хоча слів не розбирав. Чув також, як вони рівномірно проводили мантачками по гострому дзвінкому залізу. Потім вони розподілилися на краю сінокошу і всі разом почали косити широкими рівномірними махами. Цілих три тижні безперервно дощило, і вони чекали години, доки важка зелена трава трохи підсохне. Нарешті під вранішнім червневим сонцем розпочали косовицю, і трава падала важкими снопами. Коси в міцних селянських руках заспівали в осяяній сонцем траві.

Потім він довго йшов лісом у навскісних просвітках між стовбурами дерев, крізь туман у вибалках, відчуючи під босими ногами м'яке листя, мох, вогке дихання землі. Це був інший світ. Давні словенці вірили, що можна на мотузці спуститися в глибоку печеру, і якщо спуститися дуже глибоко, то потрапляєш в інший світ. Похорські словенці, котрі жили у великих лісах, вірили також в те, що так само можна потрапити в інший світ, якщо лізти на дерево. Не має значення, куди ти по ньому лізеш — угору чи вниз, там на тебе чекає інший світ. Він знав це, коли був маленьким хлопчиком. Тоді він вкривався ковдрою з головою, чув чоловічі голоси з кухні, які ставали все тихіше, чим далі він утікав від них, він легко вилазив на дерево, з якого десь там високо вгорі можна було потрапити в якесь інше місце. І тоді, коли був великим, дорослим, а насправді вже навіть старим, знав про це. Якось близько четвертої години ранку він прокинувся і побачив, що кімнату заливає сріблясте місячне сяйво. Дружини Маріанни, яка мала б спати поруч з ним, не було ніде, і це не здалося йому чимось незвичайним, оскільки ще кілька днів тому вона пішла. Він вже давно нічому не дивувався, тієї ночі його увагу привернуло несподіване світло. Він встав і підійшов до вікна. Дивно, подумав він, звідки взявся цей сад? Це, ймовірно, сад, який віднедавна росте під вікном його канцелярії Державного архіву, тепер він раптом тут, весь у місячному

саяві, яке срібним потоком ллється в його кімнату. І в саду немає старої черешні, яка мала б там рости бодай для того, аби на її покручених гілках навесні, на її білих квітах могли відпочити його очі, втомлені читанням з комп'ютерного екрана. Перед його вікном не було черешні. Натомість росло дерево, якого він ніколи не бачив — не дуб, не бук, не кипарис і не евкаліпт. Тепер він знав, що це те саме дерево, про яке йому читала мама в дитинстві, дерево величезної висоти, якого ще не бачив світ і не побачить.

Воно тяглося до неба, як дим від палаючої землі.

Хоча те дерево, на яке він завжди хотів вилізти, це він чітко пригадав, росло десь на Похор'ї. І перш ніж добре подумати, чого воно тепер раптом тут зі своїм широким стовбуром і верховіттям десь аж під зорями, він опинився на ньому. Все сталося якимось легко, та й сам він був якимсь легким, і почав швидко підійматися по дереву. Було не тільки легко, а ще й смішно, коли вимовив: Мураха лізе на дерево. Таку назву має якась страва в китайському ресторані, подумав він, однак його, котрий зараз лізе на дерево, бачить Бог! Як мураха на велетенському дереві, котре могло б бути дубом, смерекою, через те дубом, що дуби більше, однак не дуб і не смерека. Це дерево не було просто великим, воно було велетенським, аж ген-ген у скелястій височині, над якою зависли хмари, воно мало свою верхівку. І якщо

ти вже так високо на дереві, то між гілками, то знову приліплений до стовбура, то насправді все одно, чи Бог бачить тебе мурахою, а чи ти тільки кулька з м'яса, чи соєва грудочка на спагеті в страві, яку назвали мурахою, що лізе на дерево. Звичайно, ти тільки м'ясна кулька чи грудочка з сої, щойно випустив гілку, щойно ковзнув по шкарубкій корі дерева туди вниз, як одразу побачив Маріанну, вона смішно підскакувала і розмахувала руками, голосу її він не чув, тільки обличчя її ставало все меншим, без уст і очей, сама біла плоскінь піднята догори, насамперед, були на ній здивовані очі, вони все зменшувались, і сама біла плоскінь все меншала. І вуста були, які нечутно запитували: Куди ти лізеш, Янезе? Куди хочеш зникнути? Вгору, відповів він, не знаю куди, але вгору. Лізу по дереву з неймовірною легкістю, видираюся по ньому, навіть не знаючи, чи воно є ялиною, чи дубом, анічогісінько про те. Я міг би так само легко спуститися додола, якби подумав про те, нема різниці. Давні словенці вірили, що можна спуститися на мотузці в глибоку печеру, і якщо спуститися дуже глибоко, потрапляєш в інший світ, оскільки інший світ вгорі і внизу, тільки посередині його немає, там є той світ, з якого він хотів утекти. І в кінці, якщо доволі довго лізеш вгору або спускаєшся донизу, побачиш світлу країну, красиві зелені луки, верби над водою, яка протікає гладенькою звивистою стрічкою, там як на

малих небесах. Там косять красиві молоді косарі, ти можеш стати поряд з ними і пройти кілька загінок, якщо захочеш. Або не захочеш. Ця розповідь про дерево, подумав він, з Похор'я. Давні словенці розповідали її осінніми ночами, коли шумів вітер і їм було трохи моторошно, вони пили домашню фруктову горілку, щоб не було так страшно. Там густі ліси, подумав він, може, вийду до якоїсь лісової ущелини або на широкий схил між смереками.

Та сталося не так. Щойно він зійшов з дерева, по товстій гілці спустився на землю, як побачив себе на довгій каштановій алеї. Десь позаду стояли великі будинки, де-не-де ще горіло світло, і він подумав, що тепер би не зупинився.

Він пішов тією довгою каштановою алеєю в Доленських Топлицях, яка йому колись снилася. Зрозуміло, йому снилося, ніби він ходив тут колись з Маріанною. Людині сниться те, що з нею уже колись було, тільки у снах все відбувається інакше. Він подумав, що Доленські Топлиці вочевидь зовсім в іншому кінці країни, ніж Похор'є. Він сподівався опинитися на якомусь похорсько-му зеленому схилі, а натомість опинився у каштановій алеї якоїсь приємної, зеленої долини, звідки пролягають шляхи до темних лісів Кочевського рогу або й ще далі вниз до Хорватії. Дорога між деревами була не второваною, на ній була м'яка трава, певне, мох, який легенько

підминався, коли він ступав цією зеленою дорогою крізь місячну ніч.

Навколо нього була розлога рівнина. Хоча сріблясте місячне сяйво тепер зникло, ніч не була зовсім темною; так ясно світили зорі, що він бачив довкола себе розлогу рівнину, тепер йому знову здалося, що він у зовсім невідомому місці. Хоча й ходив каштановою алеєю в Доленських Топлицях. Потім він був за нею, довго блукав луками й полями, жодного будинку ніде навколо не було. Щезли. Він зупинився під горою, роззираючись, куди ж піти, і зрештою рушив до ущелини, де шуміла ріка. Раптово він відчув прохолоду, що йшла від холодної води, відчув, що він змерз і що він голодний. На дереві він ніколи не відчував голоду, навіть тоді, коли не мав ніякої їжі. І холоду не відчував, хоча був уже дуже високо, і там угорі мало б бути досить зимно. Та щойно він ступив на рівнину і потім ущелиною попростував від річки вгору, як одразу відчув усе: втому, голод і як дрож проймає його. Янез Липник не знав, що б він робив далі, так стислося йому в грудях, певне, продовжував би шлях. Аж раптом вдалині заблимав вогник. Десь аж там у кінці, де ущелина розширювалася у приязну широку долину. Він пішов у напрямку блимаючого вогника, який ставав чимдалі більшим. Невдовзі він підійшов до будинку, в якому світилося тільки одне вікно. Він знав, що там побачить: за столом, схилившись, сидітиме красива жінка,

підпираючи голову долонями, в глибокій задумі. Отож він обережно наблизився до вікна, яке було трохи зависоко, щоб підійти і зазирнути в нього; він роздивився навколо себе, знайшов у дворі дровітню, на якій рубали дрова, притягнув її під вікно. Він став на пеньок і крізь плетену завіску зазирнув у кімнату. Все було так, як і мало бути, тільки красива жінка не підпирала голову долонями. Вона перевіряла учнівські зошити. Якийсь час він дивився на її обличчя, звідкись воно було йому знайоме. Йому здалося, що це обличчя його вчительки, осяяне світлом настільної лампи. Ця жінка справді була дуже схожою на неї, на ній була така сама красива біла блузка, як і на тій, про яку він пам'ятав, хіба ця була трохи молодшою. Він наважився й постукав у вікно.

88.

Він бачив, що вона здригнулася, потім швидко вимкнула світло. Він чув, як наближалися її кроки. Потім, коли вона стала біля вікна, йому здалося, що він чує її дихання. Олексію? — вимовила вона. — Я не Олексій, — сказав він до неї, — не бійтеся, пані. Він подумав, що вона злякається того, що під вікном не Олексій — однак чому б мав бути Олексій? Чому б це Олексій, чоловік, якого жінка знає на ймення, стукав у вікно? Він мав би постукати в двері. Хто там? —

видихнула вона у темряві. Він сказав, як було насправді: Янез Липник. Я не знаю вас, сказала вона. Звичайно, ні, сказав він, коли мені здалося, що я увійшов. Він того не знав, чи увійшов, однак щось мусив сказати. Обережно вона відтулила навіску. Я увімкну світло, сказала вона, ви можете стати так, аби я побачила вас? Якщо увімкнете, сказав він, я не ховатимусь. Вона увімкнула світло і відчинила вікно. Я не знаю вас, — ще раз сказала вона. Ви не можете мене знати, — сказав він, — я прийшов здалеку. А з Кочев'я? — запитала вона. Якби тут близько було Кочев'є, — подумав він, — навіщо б я так мучився, щоб наблизитись до нього, до Кочев'я від Любляни години три ходу. З Любляни, — сказав він. У Любляні немає лісничих, а ви лісничий, я бачу. Чи, може, ви дроворуб? Він сказав, що виліз на дерево, потім довго йшов лісом і ущелиною, доки не побачив вогник. Не вигадуйте, сказала вона, чого б це ви лізли на дерево. Ви лісничий, дерева позначаєте, ви з Кочев'я, лісники мешкають у Кочев'ї. Як собі хочете, сказав він, дроворуб чи лісничий, аби ви дали мені склянку води, я був би вам щиро вдячний. Вона принесла склянку води. Він жадібно випив, навіть не знав, що так хотів пити. Якби був знав, то напився б ще біля тієї річки, що протікала ущелиною, на вигляд вода у ній була чистою та цілющою. Я трохи змерз, — сказав він. Вона недовіриливо дивилася на нього. Я не можу впустити вас

всередину, я не знаю, хто ви. Та я ж вам сказав: Янез Липник. Нещодавно я був архіваріусом. А чому тепер рубаєте дерева? — запитувала вона. Хто вам сказав, що я їх рубаю? Якщо ви не лісничий, то ще хіба тільки дроворуб, засміялася вона. Я зрозуміла, сказала вона, ви біженець. Багато людей тепер утікає й переховується. Через дорогу жупництво, сказала вона, чого ви туди не постукали? Жупництво? Йому здалося, що тут тільки цей будинок стоїть самотиною. Не знаю, сказав він, тут побачив вогник. Втім, навряд чи там вам би й відчинили, сказала вона, такі непевні часи тепер. Раптом у світлі, що спадало з вікна, вона побачила його босі ноги. Бідолашний, сказала вона, та ви ж босий. Де ви загубили черевики? Під якимсь деревом, сказав він. На галявині лісу, додав, аби було переконливіше, хоча так воно й було насправді. Певний час вона щось виважувала. Послухайте, сказала потому. Я впущу вас у дім і дам трохи харчів. А ви за це підете геть. Вона зачинила вікно і за мить знову відчинила його. Адже ми розуміємо, сказала вона, що за десять-п'ятнадцять хвилин тут буде Олексій, ви ж чули, що я його чекаю. Тільки, щоб ви знали, Олексій — офіцер. Потім він чув, що вона пішла до дверей, відімкнула їх. Він увійшов.

На нього ввійшло теплом домашнього затишку і запахом жінки, її парфумів і її тіла. Тут був справжній світ.